

**Ewa Siatkowska, *Czeszczyzna widziana z boku*, Instytut Filologii
Słowiańskiej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003,
314 s., ISBN 83–915364–3–2.**

Čeština a polština jsou jazyky poměrně blízké. Jejich blízkost je výsledkem jednak genealogické příbuznosti, jednak vzájemného sblížování, které bylo dáno geografickým sousedstvím obou národů, podobností jejich kultury či historických zkušeností. Přesto však lze mezi oběma zmíněnými jazyky najít řadu podstatných odlišností a systémových rozdílů. Specifické rysy a vlastnosti příbuzných jazykových kódů se snaží postihnout lingvistická komparatistika, do jejíž sféry je možno zařadit rovněž níže recenzovanou publikaci.

K odborníkům na problematiku konfrontačních srovnávání, především v oblasti západoslovanských jazyků, jistě patří Ewa Siatkowska, významná polská slavistka a bohemistka, která v uplynulém roce 2003 připravila publikaci *Czeszczyzna widziana z boku*, vydanou Institutem slovanské filologie Varšavské univerzity. Nadpisu odpovídá také obsah recenzované práce, jež vznikla jako výsledek bohaté publikační činnosti a dlouholeté vědecké práce autorky. Z vlastního úvodu je zřejmé, že kniha je koncipována jako soubor článků, referátů a příspěvků, jež se snaží zde uvedené jevy či procesy představit na obecnějším pozadí. Pozornost je pochopitelně věnována v prvé řadě českému jazyku a jeho konfrontaci s polštinou, avšak autorka se nevyhýbá ani srovnání češtiny s jinými západoslovanskými jazyky či jevům majícím souvislost se slavistikou vůbec (v některých případech dokonce přesahujícím hranice slovanských jazyků). Na základě těchto porovnání se Siatkowska snaží proniknout hlouběji do podstaty češtiny a názorně poukázat na její souvislosti se slovanským světem, jež zaznamenává v několika různých vrstvách a etapách vývoje jazyka.

Kniha je rozdělena do sedmi částí. Po krátkém historickém úvodu je první část věnována jazykovědné analýze nejstarších památek českého a polského písemnictví na pozadí i jiných slovanských jazyků a latiny. Vedle lingvistických aspektů (zejména lexikálních a stylistických) si autorka ve vybraných staročeských a staropolských textech všímá dalších faktorů, jež měly vliv na vznik soudobých textů – historie, kultury, křesťanství, a upozorňuje na otázky vzájemného ovlivňování češtiny a polštiny. V této části čtenáře zaujme rozbor nejstarší doložené (vedle *Kunhutiny modlitby*) staročeské písemné památky ze 13. století – *Ostrovské písně* (s. 15–18) nebo článek věnovaný pobělohorské jazykové normě, v němž autorce za východisko popisu tehdejší české fonetiky, flexe, slovtvorby a syntaxe slouží dílo J. V. Rosy *Discursus Lypirona* (s. 34).

Ve druhé části se Siatkowska „očima historie“ věnuje utváření jazykové normy národních a lokálních verzí a změnám v lexiku. Opět představuje některé mimojazykové faktory podílející se na vzniku národních západoslovanských jazyků (zejména češtiny, polštiny, lužické srbštiny a srbštiny), kde poukazuje na častý vliv církevního jazyka a zabývá se pojetím jazykového standardu. Autorka se dále pokouší o porovnání tendencí vývoje „pražské“ češtiny na základě čtyř textů vzniklých v rozmezí od 14. století do 60. let 20. století. Konkrétně přináší poměrně zjednodušený popis fonetické, slovníkové, syntaktické a stylistické stránky středověkého *Mastičkáře*, úryvků z *Malostranských povídek* Jana Nerudy, *Osudů dobrého vojáka Švejka* Jaroslava Haška a fragmentů jedné novely Bohumila Hrabala z povídkové knížky *Pábitelé*. Je si však vědoma, že uvedené analýzy nemohou dostatečně ilustrovat průběh vývoje této specifické formy českého jazyka, a snaží se pouze vysledovat jisté zvláštnosti a dokumentovat počáteční a koncové stadium její evoluce (s. 60). Na bázi dvou literárních děl z 15. století: polského *Dialogu mistrza Polikarpa ze śmiercia* a českého *Rozmlouvání člověka se smrtí*, se dále zabývá problematikou sémantického vývoje polského a českého lexika, kde mj. dokládá, že v polštině je více tzv. sémantických archaismů, tedy slov, u nichž došlo ke změně významu (s. 81). Na stejně rozsáhlém materiálu rovněž podrobně pojednává o mechanismu zániku výrazů v češtině a polštině.

Třetí část tvoří konfrontační analýza vybraných sémantických polí a významových skupin v západoslovanských jazycích. Zvláštní zřetel autorka věnuje sémantickým polím výrazů označujících „štěstí“, „hněv“ a jiných příbuzných slov ve vybraných slovanských a dalších indoevropských jazycích. Zabývá se také srovnáním historického i současného materiálu pozitivně a negativně zabarveného výraziva v češtině a polštině, nebo se zamýšlí nad tím, jakým způsobem lze určit sémantický systém daného jazyka. Tzv. sémantické pole je podle Siatkové potřeba vnímat jako otevřenou, rozvíjející se a vnitřně diferencovanou skupinu lexémů spojených společným významovým znakem, který odráží vlastnosti určité části mimojazykové skutečnosti. Autorka se nakonec kloní k závěru, že i přes rozdílné reálie, společenské, kulturní normy či psychologické dispozice člověka se jednotlivé západoslovanské jazyky v realizaci uvedených sémantických polí takřka neliší (s. 133).

V další části se Siatkowska ve svých příspěvcích zabývá problematikou lexikálního systému. Ve třech článcích srovnává slovanské pomocné výrazy (spojky a partikule) a morfémy *s -d-*, a na základě analýzy češtiny, polštiny a slovenštiny seznamuje čtenáře s popisem příbuzných citoslovců a zvukomalebných výrazů, v nichž lze rozlišit slootovorné základy a deriváty. Autorka dochází mj. k závěru, že expresivní interjekce se v češtině, polštině a slovenštině liší jen velmi málo, zatímco sféra onomatopoií vykazuje v jednotlivých jazycích větší rozdíly. Zmíněné odlišnosti vyplývají zvláště z různé percepce a následné reprodukce zvuků či z omezených možností vlastního fonologického systému jazyka. Ovšem i zde se najdou jisté styčné body, jako například napodobování zvukových projevů koně (*i-ha-ha*) či dechových nástrojů (*tranta-ra-ra*) apod. (s. 190).

Pátá část publikace podává, na bázi výchozích vývojových trendů a postupů při tvoření výrazových struktur, přehled zvláštností české slootovorby. Autorka si vybírá jen některá specifika českého a polského jazyka, například porovnání polských tvarů ženského rodu s českými či tvoření syntaktických a analytických tvarů. V teoretickém výkladu, doprovázeném bohatým materiálem, zde čtenáři předkládá nejvýraznější rozdíly v procesu univerbizace současných českých a polských lexikálních jednotek. Svou pozornost soustředí zejména na jeden z typů zjednodušování složených názvů – deriváty determinovaných členů (dokládá převahu syntetického tvoření slov v češtině). Za zmínku stojí také fakt, že v souvislosti s univerbizací sama autorka navrhuje tento termín nahradit formálně příhodnějším označením „unilexikalizace“. Součástí tohoto oddílu jsou rovněž poznámky o sufixální derivaci v češtině a polštině či polská nomina atributiva ve vztahu s českými, doložené na široce excerpovaném materiálu.

Předposlední, šestá, část recenzované práce je věnována problematice osvojování cizích jazykových kódů se zvláštním přihlédnutím na vnitřní a vnější podmíněnost interferenčních procesů. Autorka se ve svých příspěvcích výjimečně nezaměřila pouze na přímý kontakt a vzájemné ovlivňování polštiny a češtiny. Sleduje především roli cizích vlivů ve vývoji českého a polského jazyka (mj. i na příkladech vlivu latiny) a v této oblasti oba jazyky vzájemně konfrontuje. Pro současného čtenáře se jako nejprůtlačivější jeví příspěvky poskytující náhled na pronikání nejnovějších anglicismů a amerikanismů do českých a polských profesionalismů a slangů. Uvedené příklady byly excerpovány nejen ze slovníků a vědeckých pramenů, ale také z živého (mluveného i psaného) jazyka. Autorka si mj. všímá, že v českém jazyce je běžnější výskyt sufixálních derivátů (např. pol. *lalka Barbie* – čes. *Barbina*), nebo skutečnosti, že polština vyvíjí větší aktivitu v rozšiřování rozsahu významu výpůjček z angličtiny (např. čes. *sportovní, filmový fanoušek* – pol. *fan czytania, Polańskiego, pączków* atd.). Ve flexivnější češtině tedy dochází k častější morfologické adaptaci anglicismů (s. 271–272). Vedle článku zkoumajícího aktuální problematiku dynamické expanze anglické slovní zásoby, jež se mezi oběma nejčastěji porovnávanými jazyky přece jen v několika ohledech liší, se jako přínosný jeví i příspěvek o puristických tendencích v současné češtině.

Rozsahem nejkratší je poslední část publikace, kterou tvoří příspěvky k lingvistické etnografii, čili využívání jazykového materiálu k etnografickým účelům.

Publikace *Czeszczyzna widziana z boku* Ewy Siatkové není (ani podle vlastního záměru autorky) celistvou lingvodidaktickou příručkou, která by se zabývala výhradně českým jazykem. Čeština zde však plní roli jakéhosi rámce a spojovacího článku, a je jí samozřejmě poskytnut největší prostor. Publikované příspěvky se věnují různým vrstvám českého jazyka a různorodé tematice – od analýzy nejstarších památek českého písemnictví po anglo-americké vlivy na současnou podobu češtiny. Přínosem práce je především její diachronní i synchronní přístup, komplexní zpracování a ucelený pohled na konkrétní procesy či jevy nejen v češtině, přičemž jednotlivé příspěvky neztratily nic na své aktuálnosti, ačkoli některé z nich vznikaly před více než 30 lety. Přestože tematické zaměření předloženého lingvistického materiálu za-

hrnuje poměrně široké spektrum problémů, jsou jednotlivé články a referáty věcné a fundované, a ve většině případů jsou navíc analyzované otázky dokumentovány množstvím příkladů a ukázek. Neocenitelné jsou rovněž uvedené mimojazykové faktory, které pomáhají blíže charakterizovat určitou oblast jevů. Práci by nicméně prospělo, kdyby autorka jednotlivé, již dříve publikované, články a příspěvky formálně sjednotila a vytvořila kompaktnější text. Vyhnula by se tak opakování některých údajů, zejména z dějin posuzovaných jazyků i historie obecně. Tato kritická připomínka ovšem nechce nijak snižovat význam a užitečnost recenzované publikace. Vzhledem k tomu, že přináší řadu cenných postřehů a mnohé podněty k dalšímu rozpracování dané problematiky, lze ji doporučit nejen bohemistům či polonistům, ale také všem zájemcům o slovanské jazyky a kulturu obecně.

Jiří Muryc, Ostrava

Iva Málková, *Hledání Viléma Závady (tvůrčí cesty zvláště po roce 1945)*, Olomouc 2003, 285 s., ISBN 80–7220–153–0.

Olomoucké nakladatelství Votobia vydalo v roce 2003 monografii věnovanou Vilému Závadovi, ve které se, jak napovídá název publikace, soustředíme na tvůrčí období po roce 1945. Kniha vyšla za finančního přispění Statutárního města Ostrava a je věnována Libuši, Evě, Tereze a Anně. Textem *Hledání Viléma Závady (tvůrčí cesty zvláště po roce 1945)* autorka, Iva Málková, představila „jednu možnou cestu za poznáváním básnických textů, básnické tvorby“, jelikož cítí, že mnoho je dosud nevysloveno, je záměrně zapomenuto, je dezinterpretováno. Publikace je rozčleněna do tří částí, které bychom jednoduše mohli nazvat *Hledání*. Iva Málková na základě sledování faktů a písemné pozůstalosti Viléma Závady nachází neslučitelné skutečnosti, které ji provokují k otázkám a k hledání odpovědí. Tuto publikaci můžeme vnímat jako rozpor mezi podobou sbírek a monografickými texty, které je reflektovaly.

V první části *Hledání v metatextech*, se literární historička, Iva Málková, soustřeďuje na vymezování Závadovy tvorby a definování poetiky. Osou vstupního sledování se s názvem *Básník »kosmicky besedné samoty«* staly studie a monografie, které se zabývají tvorbou Viléma Závady. Autorka věnovala záměrně studii Jaroslava Červinky (otištěné v Řádu roku 1941) zvýšenou pozornost. Toto připomenutí nebylo samoúčelné, protože vymezení „roků nula“ znamenalo zásadní proměnu estetického hlediska, či lépe hodnotových kritérií.

V druhé kapitole první části s názvem *Básník »národního charakteru«* se autorka soustředila na výklady Jaroslava Janů a Jana Petrmichla. Na základě přečteného i citovaného nás seznamuje se svými závěry. U básníka nebyl sledován kontext literární, ani kontext autorský. Tematické okruhy Závadavých sbírek byly totiž vyjímány naho-

dile s důvodnými pohnutkami vytvořit prototyp básníka. Zde rovněž autorka věnuje pozornost nepropagandistické stati Drahomíra Šajtara *Starý a nový Závada* („Červený květ“ 1956). V části nazvané *Básník »socialistického dneška«* poukazuje na dezinterpretující a zavádějící text Radko Pytlíka *Vilém Závada* („Česká literatura“ 1975). Následně se věnuje recepci V. Ržouňkové textu *Vilém Závada aneb o Smyslu poezie*. V posledním sledování *Básník »elementárních otázek lidského bytí«* učinila autorka výjimku zaměřujíc svou pozornost nikoli na monografii, ale na literárně historické vademecum, zabývající se pasážemi věnovaným poezii druhé poloviny let šedesátých. Zde autorka sleduje „nejucelenější – ryze literární – výklad kontextu a vazeb“, který napsali Zdeněk Pešat a Jiří Brabec. Pro komplexnost a inspirativní charakter se autorka vrací k poznatkům Miroslava Červenky (1990, 2001, 2002a). Vstupním *Hledáním* tak získáme přehled monografických textů věnovaných tvorbě Viléma Závady. Rozborem vybrané sekundární literatury nám autorka ukazuje, jak stereotypně je vykládána tvorba V. Závady.

Ve druhé části *Hledání autorské poetiky* Iva Málková v kapitolách *Pásmo a rysy autorské obraznosti* a *Světlo jako autorský kód* věnuje nejprve pozornost podobě pásma v díle Závady, analyzuje a srovnává *Panychidu s Jedním životem* a vymezuje charakter subjektů v obou skladbách. Detailně v Jednom životě určuje autorovy prostředky a postupy při tvorbě básnického obrazu. Ve druhé kapitole pak sleduje genezi světla, konkrétně analyzuje a interpretuje básně, v nichž se světlo vyskytuje (jako motiv, jako téma, jako symbol), a následně pojmenovává proměny jeho sémantizace v prvních šesti sbírkách.

Závěrečná část *Hledání výkladů* je rozčleněna do desíti kapitol. V úvodní kapitoli *Poválečná tvorba (1946–1977)* se autorka pokouší znovu vnímat, ať už v chronologii nebo v uzavřenosti díla, celistvosti včetně sbírek pro děti, překladů, dopisů – Závadovu tvůrčí cestu. Zde autorka nesouhlasí s Janem Petrmichlem, autorem závadovské monografie (1963), že sbírka *Povstání z mrtvých* (1946) je básnickým prvním krokem do socialistické epochy, byť se přitom Petrmichl odvolává na autorovo tvrzení z roku 1954. V kapitole s názvem *Padesátá* nám autorka signalizuje, že vstoupíme do prostoru pozměněné autorské poetiky, kterou provázají kontrastnost a napětí, zabývá se hodnotami a rovínami, ve kterých to vše probíhá. Souborem esejů *Hannah Arendtové* (2002, *Mezi minulostí a budoucností*) autorka získala možnost zjištění také kategorizovat. Sbírkou *Město světla*, navzdory reflexím kritiky v padesátých letech, nenazývá (není přesvědčena) jako obrazy socialistických úderníků.

Díky recenzím, které jsou uváděny, poznáváme a jsme schopni rekonstruovat aktuální hodnoty díla, soudobou konkretizací se autorka snaží hledat a nacházet proměny v generickém autorském kódu. Konkretizací sbírek z padesátých let potvrdila, že obě sbírky jsou zatíženy známým historickým kontextem a proměněnou rolí literatury v nich.

Charakter posledních tří Závadových sbírek autorka vnímá jako velmi blízké, a proto oddíl pojmenovává *Závěrečný akord* (zde postihuje rysy Závadovy existence v literárním životě čtyřicátých až osmdesátých let). V kapitole *Žalozpěvy a pláč* se

soustřeďuje na srovnání Závadova přebásnění a ekumenického překladu tohoto biblického textu. Znalost a analýza překladů a přebásnění autorce umožňuje interpretovat texty z hlediska intertextového. Název následující kapitoly volila ve shodě s recenzí *Dolování poezie* Jiřího Brabce („Kulturní tvorba“ 1963). V souvislosti s intertextovým uvažováním pro charakteristiku nastalé situace volí jak Markiewiczovy termíny, tak i Jennyho pojmy. Stejně tak sleduje proces amplifikace a kondenzace, který probíhá, když u citovaných prvků sleduje, odhaluje a chápe, po jejich začlenění, významové dění v postextu. Následně se autorka snaží bez politizujících ambicí přečíst sbírku *Na prahu*. Užití chronologického postupu od počátku k závěru sbírky bylo záměrné, jelikož chtěla ozřejmit sevřenost a provázanost celého souboru básní (sbírka *Živote díky*). V následujících samostatných kapitolách nejrozsáhleji analyzuje a interpretuje šestici poválečných sbírek.

Možností neomezeně pracovat s neuspořádanou pozůstalostí Viléma Závady, která byla v držení rodiny (RNDr. Jiří Závada) vznikla jedinečná příležitost hlouběji pochopit autorovo tvůrčí zázemí. Pramenem srovnávání se stala podoba písemné pozůstalosti V. Závady (stovky bločků, sešitů a bloků, „které obsahují slova, verše, strofy, celé básně, koncepty k projevům“ atd.). V oddíle Závěrečný akord autorka opakovaně naznačuje, že sbírky *Jeden život*, *Na prahu* a *Živote díky* spojuje společné rukopisné jádro. Z rukopisného bloku vyjímá a cituje verše, které vstoupily do veřejného oběhu svým zařazením do finální podoby sbírek.

Tato monografie prokládá čtení návraty k předválečným sbírkám, nachází vrstvu textů, které potvrzují, že Vilém Závada je výraznou tvůrčí osobností, která vytrvale hledá v každé sbírce vlastní autorský výraz. Autorka hledá a demonstrovuje mezitextové vazby, v předkládaných kapitolách naznačuje významové dění v textech V. Závady, v básnickové tvorbě registruje aluze, citace a parafráze. Aktualizuje vnitřní proces estetický a hodnotový. Při práci s texty uplatnila hledisko popisné, hodnotící a srovnávací, čímž nevstoupila do výkladové monotonie.

Publikace je důslednou kombinací literárněhistorických (dobové ohlasy, geneze sbírek) a literárněteoretických aspektů (uplatnění rýmu a podoba verše, volba motivů). Kniha obsahuje poznámkový aparát, soupis pramenů a odkazy k použité literatuře. Všechny citace jsou v otištěném textu s odkazy. Možná nedopatřením nebo technickými úpravami redakce se občas odkaz místo na stránce odvolávající se na odkaz, nalézá na následující stránce. Závěr publikace patří poděkování všem za spolupráci, uvedení použitých pramenů (s. 263–265), literatury (s. 266–279). Velmi nápomocný je pro čtenáře *Rejstřík* všech citovaných nebo zmiňovaných osobností.

Iva Málková se touto publikací nesnaží naučit čtenáře porozumět básním, ale naučit je vnímat poezii Viléma Závady v její skutečné podobě. Autorka dochází k závěru, že jeho poválečná tvorba má tři ohniska, což dokládá sbírkami *Povstání z mrtvých*, *Město světla* a *Na prahu*. Důslednou cestou poválečných sbírek tak autorka vytváří bázi, z níž bude možné vycházet při srovnání poetiky s dalšími básnickými soupутníky v druhé polovině 20. století a dotvářet kontextové vazby v dějinách české literatury.

Irena Konderlová, Opole

**František Všetíčka, *Olomouc literární*,
Votobia, Olomouc, 2002, 255 s., ISBN 80–7198–523–6.**

Soubor fejetonů o „literární Olomouci“ prezentuje Františka Všetíčku, nejen jako precizního literárního vědce, známého již z řady literárněteoretických prací – jmenujme např. *Podoby prózy* (Votobia, Olomouc 1997), *Dílno bratří Čapků* (Votobia, Olomouc 1999), *Dílno Miroslava Horníčka* (Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 1999), *Tektoniku textu* (Votobia, Olomouc 2001), ale ukazuje, jak tento znalec literatury, kulturního zázemí, historie apod. dokáže momenty ze života významných osobností přiblížit poutavou formou též čtenářům, kteří se o literaturu a o poznatky z dalších humanitních oborů zajímají např. ve svém volném čase. Hluboké Všetíčkovy zaujetí osobnostmi, kterým jednotlivé fejetony věnuje, prozrazuje nejen vztah k jejich přínosu pro kulturní a vědecký život Olomouce, ale často – zejména u umělců a vědců 20. století – i vztah osobní, založený na přátelství, účtě až obdivu.

V centru Všetíčkovy pozornosti se ocitly osobnosti spojené s Olomoucí již od dob baroka. Postavou fejetonu *Hagiograf* (s. 203–205) je vědecký pracovník všestranných zájmů Jan Tanner. Všetíčka připomíná jeho práci historickou, filozofickou, ale především práci v oblasti hagiografie. Význam Tannera pro vědecký život Olomouce spatřuje v jeho několikaleté přednáškové činnosti na olomoucké teologické fakultě, v letech 1666–1674 byl dokonce jejím děkanem. Všetíčka neopomenul spojení Tannera s dalšími známými osobnostmi, např. s Bohuslavem Balbínem (vysvětluje, jak se Tanner přimlouval, aby byl Balbínovi umožněn přístup k materiálům ve svatovítské knihovně). Zásluhy o „uvedení ve známost“ díla Jana Tannera i dalších představitelů barokní kultury připisuje Všetíčka mj. dalšímu významnému člověku, *Objeviteli Fridricha Bridela* (srov. název fejetonu na s. 224–226) Josefu Vašicovi. Ten působil v Olomouci již od dob svých studií na teologické fakultě a po absolvování vídeňské univerzity osmnáct let přednášel na teologické fakultě na stolici staroslověnského jazyka a literatury, jako téma doktorské disertace si zvolil *Olomoucký evangelista, jeho jazyk a původ*.

V pozoruhodném fejetonu *Bibliotékař šlechticem* (s. 67–71) poukazuje Všetíčka na významné zásluhy Jana Aloise Hankeho, působícího nejdříve krátkou dobu v nově zřízené knihovně při olomoucké univerzitě, později v nově zřízené knihovně v budově zrušeného kostela a kláštera sv. Kláry (dnes budova Vlastivědného muzea), do které docházel i Josef Dobrovský. S lítostí poukazuje Všetíčka na předčasnou penzionování Hankeho, za něž mu později měl být „náhradou“ (jak autor fejetonu s ironií je mu často vlastní konstatuje) šlechtický titul: Jan Hanke z Hankenštejna byl totiž známý jako stoupenec osvícených reforem Josefa II, kterým doba po r. 1790 zřejmě příliš nepřála. Všetíčka současně upozorňuje na stálý dluh města Olomouce vůči Hankemu: v době vydání *Olomoucké literární* nebyla dosud přeložena Hankeho dvoudílná německy psaná historie *Geschichte der Olmützer Universität*, další jeho práce byly

přeloženy a zveřejněny zásluhou holešovského rodáka Julia Dolanského téměř dvě staletí po jejich vzniku: *Bibliotéka moravské veřejné správy, Pokus o splavnění řeky Moravy a obchod Moravanů*. V komentáři k Hankeho spisu *Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur* se opět uplatňuje Všetickův smysl pro ironické (ovšem bohužel někdy zřejmě pravdivé) postřehy a Vsetičkova schopnost vztáhnout myšlenky děl z minulosti k současnosti: slova Hankeho o bohatství výrazových prostředků konfrontuje s vyjadřováním těch, jejichž řeč je „zaplavená desítkami anglicismů a amerikanismů“ (s. 70).

Ve fejetonu *Puchmajerovec z Moravy* (s. 111–113) ukazuje Vsetička přínos obrození Augustina Kuči, žáka Josefa Dobrovského, pro literární život Olomouce. Neopomíná uvést, že Kuča ke svému jménu v Puchmajerových almanaších s oblibou připojoval přídomek „Moravan“. V jeho nepřilíživě rozsáhlém básnickém díle (nejznámější je zřejmě skladba *Husařka a milostpán*) si Vsetička všimá „svého oblíbeného“ kompozičního prvku – hry s čísly.

Život většiny osobností „literární Olomouce“ spadá do 19. a 20.: tak je tomu např. u *Básníka mladé Moravy* (s. 72–75) Jana Havelky, u Františka Kužely, písařího nejčastěji pod pseudonymem Adam Chlumecký (viz fejeton *Slyš, Adame, jsem znaven řečí tvou*: s. 76–79), u Karla Dostála-Lutinova (viz fejeton *Ve mlýně světa*: s. 40–44) a u řady dalších. Vsetička ukazuje, že tvorba těchto významných osobností se často koncentrovala jak do oblastí umělecké, tak do sféry vědecké a překladatelské: Karel Dostál-Lutinov byl básník, ale současně se živě zajímal o Danta Alighieriho, přeložil *Sluneční píseň* sv. Františka z Assisi. Jako *Přítele v Dantu* (s. 13–17) označil Vsetička Jana Bloksu s odkazem na dopis Jaroslava Vrchlického, který tohoto znalce díla italského humanisty tímto způsobem oslovil. Fejeton *Myška a myšky* (s. 10–12) je věnován významné české spisovatelce Boženě Benešové, která v Olomouci od svých 11 do 14 let navštěvovala dívčí měšťanku. Podle Vsetičky právě o tomto úseku života mohou částečně podat svědectví krátké prózy *Chlapci, Kruté mládí, Tiché dívky, Myšky* i románová dílogie *Člověk*.

Fejeton *Gottwald, ale jiný, lepší* (s. 63–66) dokazuje, že autor *Olomouce literární* věnuje pozornost i osobnostem pro laika možná méně známým: Adolfa Gottwalda představuje jako překladatele z několika jazyků, především z francouzštiny, a to nejen umělecké literatury, ale také např. děl francouzských encyklopedistů, historických prací apod. S Olomoucí spojuje Adolfa Gottwalda spolupráce s časopisem *Selské listy*. Fejeton *Říkali mu moravský Jirásek* (s. 90–93) připomíná podle Vsetičky stále nedoceněného autora historických románů, zakladatele odborů Národní jednoty, redaktora týdeníku *Palacký* ve Valašském Meziříčí a dalšího spolupracovníka *Selských listů* Josefa Františka Karase. Vsetička s pochopením sleduje také např. Karasovu kritiku intenzivního vydávání děl Karla Maye, Karasův ironický postoj ke Gabrielu D'Annunziiovi, resp. k jeho snaze o neustálé zviditelňování své osoby, patrně příliš nesouhlasí s Karasovými názory, že myšlenky v díle Emila Zoly jsou již překonané. Z dalších spolupracovníků *Selských listů*, kterým jsou věnovány Vsetičkovy fejetonky, jmenujme Jaroslava Marchu (vlastním jménem Dominik Nejezchleb, srov. fe-

jeton *Zlatá v zelené*: s. 132–136) a Pavla Finka (fejeton *Voják sedmé velmoci*: s. 145–148).

Zajímavý fejeton *O palmu vítězství* (s. 145–148) začíná Vsetičkovou vzpomínkou na vlastní návštěvu u pětasedmdesátileté Boženy Mrštníkové. Ukazuje, jak tato žena ve svých pamětech věnuje hodně pozornosti osobnímu životu Viléma Mrštíka, jeho zájmům (vzpomíná, jak byl náruživým včelařem) a jak lze předpokládat, také jeho dobrovolné smrti: Vsetička konstatuje, že ani Boženě Mrštníkové se nepodařilo vysvětlit příčiny Mrštníkovy sebevraždy.

Zajímavá pro laika může být i další osobnost *Čechus mračensis* (s. 141–144; název fejetonu znamená „narozen v Dolní Mrači na Konopišti“): byl to František Jan Mošner, první český profesor porodnictví na medicínsko-chirurgickém učilišti. Úsměv může vzbudit název jeho odborné knihy *Babictví čili umění porodnické*. Postava Dorotky z knihy *Pěstounka čili vychovávání malých dětí mimo školu* se podle názorů některých literárních vědců stala předlohou pro *Babičku* Boženy Němcové. Ovšem sám Vsetička tento názor spíše vyvrací a vysvětluje, že předlohou pro Dorotku byla prý spíše Mošnerova sestra, která po smrti jeho ženy vychovávala jejich děti.

Výrazné Vsetičkovy subjektivní, místy emocionální postoje odrážejí fejetonky, v nichž jsou zobrazeni jeho učitelé a kolegové. Jedním z nich byl editor staročeských památek, literární vědec, profesor Jiří Daňhelka: fejeton *Svým založením pohán* (s. 36–38). Vsetička vzpomíná, jak spolu vedli diskuse o literatuře, společenské i politické situaci, a přiznává, že profesor Daňhelka byl vždy shovívavější k osobám, jejichž jednání autor *Olomouce literární* neschvaloval. Vsetička se netají tím, že např. ne vždy souhlasil s jednáním Bohuslava Havránka, ironicky komentuje skutečnost, že Havránek svým jménem zaštitil vydání Dalimilovy kroniky, které se Daňhelka připravil s Naděždou Kvítkovou a Karlem Hádkem. Jiří Daňhelka si podle vlastních slov akademika Havránka naopak vážil.

Za jeden ze svých vzorů označil Vsetička historika a znalce anglické středověké literatury i středověké literatury české Ladislava Cejpa (fejeton *Ars magna*: s. 25–28), který se – mj. spolu s Jiřím Levým – zasloužil o důležité postavení olomoucké anglistiky mezi ostatními katedrami anglického jazyka a literatury v republice. Připomíná, že Ladislav Cejp publikoval pod pseudonymem Václav Suda i několik básní. Jiřímu Levému věnuje Vsetička fejeton *Inspirátor* (s. 121–123), jeho práci *Umění překladu* staví Vsetička na roveň prací Rolanda Barthesa, Lea Spitzera apod., připomíná monografie o Baudelaireovi, o Marii de France, Shakespeareovi a jiných. A na posledních řádcích fejetonu se uplatňuje Vsetičkův smysl pro ironii, s níž odpovídá na otázku v „provokativním“ názvu stati Jiřího Levého: *Bude literární věda exaktní vědou?* – Vsetičkova odpověď zní:

Můžeme dnes zcela pozitivně odpovědět: Literární věda se stala exaktní vědou, totiž je v tom, že se to nedá nikdy číst. A to je to nejhorší, co může nastat. Jiří Levý však za to nemůže, on pouze položil otázku (*Inspirátor*, s. 123).

Učitelem Všetického i dalších bohemistů byl Miloslav Krbec (fejeton *Obrozenská vášeň*: s. 101–103). Autor „literární Olomouce“ zdůrazňuje především Kubcovo hluboké zaujetí dílem Josefa Dobrovského, ale také péči, kterou věnoval jeho korespondenci s významnými osobnostmi. Respekt vyjadřuje Všetického k autorovi „čapkovské monografie“ Jiřímu Opelíkovi, fejeton nazval podle jeho antologie *Lehký harcovník* (s. 153–155). Hluboký obdiv k překladatelce a znalkyni francouzské literatury, zejména díla Antoina de Saint Exupéryho Zdeňce Stavínohové je zřejmý ve fejetonu *Dospělí jsou hrozně zvláštní* (s. 193–195). S profesorem Pavlem Trostem (fejeton *Představování*: s. 214–216) se Všetického seznámil v prvním ročníku studia, pak si s ním začal dopisovat až v době, kdy byl tento významný český lingvista „na penzi, o níž se obvykle pokrytecky říká, že je zasloužená“ (řečeno slovy vystihujícími opět Vsetičkův ironický humor; s. 216).

Několik fejetonů věnuje Všetického studentům-kolegům z Filozofické fakulty: Jiřímu Pištorovi (*Zapomínání na Jiřího P.*: s. 156–158), Dušanu Žváčkoví (*Propouštění z léta*: s. 249–251). V jiných obrácí pozornost k významným spisovatelům 20. století: *Muž s koněm* (s. 84–86) je věnován Zdeňku Jirotkovi, *Doba KESPU* především Jaromíru Johnovi (s. 87–89), *Dobrá mysl* Heleně Šmahelové (s. 196–198), *Hráč prvních houslí* (s. 220–223) Eduardu Valentovi, fejeton *Učitelem na Nové Ulici* (s. 149–152) se obrácí k Františku Neužilovi.

Všetického se nevěnuje pouze spisovatelům, učitelům, literárním vědcům a lingvistům. Hned jeden z prvních fejetonů *Na slovíčko* (s. 18–20) představuje nejen básníku, ale také malířku Miluši Březinovou (k názvu fejetonu Vsetičku inspiroval název její básnické sbírky). *Archivolta pro výtvarného teoretika* (s. 128–131) je věnována významnému vědci výtvarného umění Josefu Malivovi, spjatého jako řada dalších postav z Vsetičkových fejetonů s Palackého univerzitou. A nelze zapomenout na E. F. Buriana, o němž Vsetického napsal fejeton *Jeden ze všech* (21–24).

Jeden z posledních fejetonů je věnován Ludwigu Wittgensteinovi (*O čem nelze mluvit*: 233–236); ten v roce 1916 strávil v Olomouci čtyři měsíce na důstojnické dělostřelecké škole. Význam tohoto krátkého pobytu významného rakouského filozofa spatřuje Vsetického především v navázání kontaktu s Paulem Engelmannelm a v diskusích, jejichž myšlenky Wittgenstein zahrnul do svého *Tractatus logico-philosophicus*.

V závěru Vsetického konstatuje, že někteří čtenáři možná budou v knize postrádat svoje oblíbené osobnosti, a ihned se omlouvá, že pochopitelně do jedné knihy nebylo samozřejmě možné pojmout všechny významné představitele kulturního a vědeckého života v Olomouci. Stejně tak se chce autorka recenze omluvit Františku Vsetičkovi i čtenářům za to, že na několika stránkách nedokáže postihnout všechny zajímavosti *Olomouce literární* v celé šíři.

Domnívám se, že můžeme bez rozpaků konstatovat potěšitelné skutečnosti: pro žádné z děl Františka Vsetického neplatí odpověď, kterou on sám dal na „provokativní otázku“ Jiřího Levého, že totiž „literární věda se stala exaktní vědou, potíží je v tom, že se to nedá někdy číst“ (fejeton *Inspirátor*, s. 123). I výklady ve Vsetičkových

teoretických pracích jsou podány formou dostatečně srozumitelnou, která – podle našeho názoru – spolu s autorovým hlubokým zaujetím – může jen povzbudit zájem čtenáře o literaturu.

Ivana Kolářová, Brno

Ladislava Lederbuchová, *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*, H+H, Praha 2002, 355 s., ISBN 80–7319–020–6.

Práce slovníkového charakteru jsou pro uživatele vždy užitečnou pomůckou, zvláště znamenají-li pro sledovaný obor obohacení nebo nový pohled na danou problematiku. Slovník Ladislavy Lederbuchové je uspořádán tradičně abecedně, jinou variantu práce s hesly – jak by tomu napovídal název – *Průvodce literárním dílem* – však nenabízí (na rozdíl např. od *Poetického slovníku* Tibora Žilky z 80. let, který vedle abecedního řazení využívá kritéria systémového uspořádání poetiky na pozadí modelu literární komunikace). *Výkladový slovník...* neobsahuje ani rejstřík hesel a jmen, pro odbornou práci se dále jako problematická jeví absence odkazů na odbornou literaturu, takže u řady termínů není zcela zřejmé, jsou-li autorčinou licenci, či přebíraným termínem z jiných autorů a textů.

Jednotlivá hesla uvádí autorka přehledně a srozumitelně, aniž by slevovala z odborné kvality, úroveň zpracování slovníku odpovídá současným literárněteoretickým poznatkům, a co je pro čtenáře obzvláště potěšující, hesla jsou vybavena přítažlivými ukázkami z literárních děl. Vybrané ukázky z uměleckých textů jsou inspirativní, nesoustřeďují se pouze na českou tvorbu, čerpají z domácí i světové literatury a představují významnou součást předloženého výkladového slovníku, odlišující se tak také od řady jiných podobných titulů. *Slovník* navazuje v tomto směru na dobré tradice především *Většího poetického slovníku* Josefa Bruknera a Jiřího Filipa z roku 1968, rozsahem ho však přesahuje, neboť vedle tradiční poetiky obsahuje i nové termíny z oblasti literárních žánrů a směrů, zaváděné nebo používané v odborné literatuře v posledních desetiletích, jako je např. komiks, intertextualita, fantasy literatura ap.

Větší poetický slovník patřil k oblíbeným a užívaným slovníkům po celá desetiletí, přejme proto *Výkladovému slovníku základních pojmů literární teorie* Ladislavy Lederbuchové podobný osud. Autorsky pečlivě připravená, ale i esteticky přítažlivá kniha s kvalitní vazbou má všechny předpoklady stát se především pro studenty dostatečně spolehlivým průvodcem po poetice literárního díla.

Alena Zachová, Hradec Králové